

Received / Makale Geliş Tarihi 12.09.2023
Published / Yayınlanma Tarihi 30.11.2023
Volume / Issue (Cilt/Sayı) 7 (36)
ss / pp 1622-1629

Research Article / Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.10203144
Mail: editor@pejoss.com

Doç. Dr. Mustafa Işık

<https://orcid.org/0000-0001-8401-2823>

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Grafik Bölümü, İstanbul, TÜRKİYE

ROR id: <https://ror.org/0547yzj13>

Fotografi ve Dijital Sanat

Photography and Digital Art

ÖZET

Dijital sanat, modern teknolojinin imkânlarını kullanarak sanatsal ifadeyi genişleten bir alandır. Çağımızın teknolojik yeniliklerini sanatla bütünleştirerek, bilginin ve estetiğin yeni formlarını yaratır. Bu sanat formu, çoklu medya araçlarını bir araya getirerek, bireyin çevresi, bilgi ve teknolojiyle olan etkileşimlerini yeniden şekillendirir ve bu etkileşimleri görsel bir dilde sunar. Dijital sanatın esası, geleneksel sanat anlayışlarını aşarak, estetik ve interaktif deneyimleri birleştirmesidir. 1990'lar itibarıyla Türkiye'de de ivme kazanan dijital sanat, yaratıcılığın ve inovasyonun sınırlarını zorlamış, kuramsal ve kavramsal düzeyde sürekli bir evrim süreci içindedir. Bu makale, dijital sanatın tanımlanmasını, kategorilere ayrılmasını ve onun çok katmanlı doğasını detaylı bir biçimde ele alırken, aynı zamanda teknoloji ve estetik arasındaki karmaşık ilişkiyi de sorgulamaktadır. Dijital sanatın bu evrimsel yolculuğu, sanat ve teknolojinin kesiştiği noktada sürekli bir diyalog oluşturarak, yaratıcı ifadenin gelecekteki potansiyellerini de gözler önüne sermektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital, Estetik, Fotografi, Sanat, Teknoloji.

ABSTRACT

Digital art is a field that expands artistic expression by using the possibilities of modern technology. By integrating the technological innovations of our age with art, it creates new forms of knowledge and aesthetics. By bringing together multiple media tools, this art form reshapes the individual's interactions with his environment, information and technology and presents these interactions in a visual language. The essence of digital art is that it goes beyond traditional understandings of art and combines aesthetic and interactive experiences. Digital art, which has gained momentum in Turkey since the 1990s, has pushed the limits of creativity and innovation and is in a continuous evolution process at the theoretical and conceptual levels. This article examines in detail the definition and categorization of digital art and its multi-layered nature, while also questioning the complex relationship between technology and aesthetics. This evolutionary journey of digital art creates a continuous dialogue at the intersection of art and technology, revealing the future potential of creative expression.

Keywords: Digital, Aesthetics, Photography, Art, Technology.

1. DİJİTAL SANAT VE FOTOGRAFİ

Fotoğrafçılığın icadı, 19. yüzyılın en çığır açan yeniliklerinden biri olarak kayıtlara geçmiştir. Bu teknoloji, ışığın kimyasal reaksiyonlar yoluyla sabit bir yüzeye hapsedilmesini sağlayarak, gerçeklikten kalıcı izler yaratma yeteneği kazandırmıştır. Tarihsel süreçte, Daguerreotypeden kalotipe, oradan da modern film tabanlı kamera sistemlerine uzanan bir evrimsel yol izlenmiştir. Gelişim, optik ve kimya alanlarındaki ilerlemelerle paralel yürümüştür, bu sayede görsel ifadenin doğruluğu ve erişilebilirliği arttırılmıştır. Analogdan dijital geçiş ise fotoğrafçılığın demokratikleşmesinde kilit rol oynamış, bireylerin yaşadıkları anları neredeyse anında kaydetme ve paylaşma olanağını sunmuştur.

Dijital fotoğrafçılığın yükselişi, görüntü işleme ve saklama tekniklerinde devrim yaratmış, bu da görsel verilerin manipülasyonu ve analizi açısından yeni ufuklar açmıştır. Görüntülerin dijitalleştirilmesi, hızlı genişleyen internet ağı üzerinden yayılımını hızlandırarak toplumsal iletişimde dönüştürücü bir etki yaratmıştır. Fotoğraf, belleğin somut bir uzantısı haline gelmiş ve sosyal medya platformlarında yaşanan paylaşım kültürü ile bireysel ve toplumsal kimlik inşasında merkezi bir unsur olmuştur. Ayrıca, bilimsel çalışmalarda veri kaynağı olarak değeri artan fotoğrafçılık, araştırmacılara doğanın ve sosyal olayların detaylı analizleri için önemli bir araç sağlamıştır.

Bu makalede, fotoğrafçılığın zaman içindeki teknolojik ve estetik dönüşümü ele alınırken, bu değişimlerin insanların dünyayı algılama, anlama ve hatırlama biçimlerine yaptığı etkiler detaylı bir şekilde incelenmektedir. Fotoğrafın sadece sanatsal bir ifade aracı olmanın ötesinde, toplumsal tarihin belgelenmesindeki rolü ve hafızanın objektifleştirilmesi sürecine olan katkıları vurgulanmaktadır. Böylece, fotoğrafçılığın, yalnızca teknolojik bir başarı olmayıp, aynı zamanda kültürel ve sosyal anlamda insanlık tarihine derinlemesine işleyen bir fenomen olduğu sonucuna varılmaktadır (Tire, 2018: 69).

2. DENEYSSEL FOTOĞRAFI

DeneySEL fotoğrafı, başlangıçta herhangi bir teorik alt yapıya dayanmadan, daha çok bir "oyun" olarak icra ediliyordu. Ancak teknolojinin ilerlemesi, bu alanda yeni yaklaşımların doğmasına olanak tanıdı. Fütürist akımın etkileri altında şekillenen Vortisizm hareketi, bu yeni yaklaşımlardan biriydi ve bu akımın önemli temsilcilerinden olan Alvin Langdon Coburn'un "vortograf"ları, Christian Schad'ın 1920'lerdeki "schadograf"ları, Dadaist ve Sürrealist Man Ray'in "rayogram"ları, ve Bauhaus okulu üyesi Moholy-Nagy'nin "fotogram"ları bu yeni tekniklerin bazı örnekleriydi. Man Ray, asıl ismiyle Emanuel Radnitsky, 20. yüzyılın dikkate değer fotoğrafçılarından ve sanatçılarından biridir. Kendisi sadece fotoğrafçılıkla kalmayıp, ressamlık, tasarım, heykel, film yapımı ve yazarlık gibi pek çok alanda da ün kazanmış çok yönlü bir sanatçıdır. Man Ray'in sanatındaki soyutlama eğilimi, onun tasarım odaklı form arayışlarından beslenir. Sanat ile tasarımın kesiştiği bu alan, resim çalışmalarının yanı sıra onun fotoğrafçılığa da yansımıştır (Bektaş, 1992: 54). Man Ray'in sanatındaki soyut ifade, var olan yapısal endişelerin ötesine geçerek, onun fotoğrafçılık teknikleriyle bütünleştiğinde daha etkileyici kompozisyonlar meydana getirmesine olanak tanımıştır. Özellikle solarizasyon ve rayogram gibi tekniklerle yaratılan eserlerde, fotoğrafların basıldığı anda ortaya çıkan duygusal yoğunluk, onun bu çalışmalarını daha da anlamlı kılmıştır. Man Ray, bu teknikleri kullanarak gerçekte hayal gücünün sınırlarını bulanıklaştırmış, bu da onun eserlerine yeni ve derin bir etki katmıştır. 1930'ların başlarında, bu yaklaşımıyla sürrealist sanatçıların sergilerinde yer alan Man Ray, gerçeküstücü hareket içinde kendine özgü bir yer edinmiştir. Yenilikçi yöntemleriyle, fotoğraf sanatının sınırlarını zorlayan ve duygusal anlamda zengin eserler üreten bir sanatçı olarak anılmaya devam etmektedir.

Özellikle rayogram olarak adlandırdığı çalışmalarında, Man Ray, ışığı adeta bir fırça gibi kullanarak, geleneksel fotoğrafçılık tekniklerinin ötesine geçer. Bu tekniklerde nesnelere doğrudan ışığa maruz bırakarak, onların gölgelerini ve silüetlerini kağıda kaydeder. Bu süreçte, Christian Schad'ın 'shadogram' çalışmalarından daha kompleks bir yol izler; çünkü Man Ray, ışık kaynağını hareket ettirerek, daha dinamik ve dramatik kompozisyonlar yaratmıştır. Ayrıca solarizasyon tekniğini de kullanarak, fotoğrafların geliştirilme sürecinde bilinçli olarak ışığa maruz bırakıp, onlara farklı bir doku ve kontrast kazandırır. Bu yöntemler, Man Ray'in sanatında soyutun sınırlarını zorlamasına ve onun özgün bir estetik yaratmasına imkan tanımıştır.

Sanatçıların bu çalışmaları, "fotogram" adı altında toplansa da, her biri farklı ve özgün soyut yapılar oluşturdu. Özellikle Alvin Langdon Coburn'un çalışmaları, fotoğrafın soyut boyutlarına yenilikçi bir bakış açısı getirdi. Amerika'da 1882 yılında dünyaya gelen Coburn, 1899 yılında Edward Steichen ile tanışmaya kadar amatör olarak fotoğrafçılık yapmıştır. 1904 yılında portreler üzerine çalışmalarını derinleştirmek amacıyla Londra'ya giden Coburn, burada "vortisist" olarak adlandırdıkları ve kendilerini Fütürist manifestonun enerji, şiddet ve makine estetiği ile ifade eden bir grup sanatçıyla tanıştı ve bu grupta bir araya geldi. Coburn, bu grupta birlikte Vortisizmi, hız ve yeniliği simgeleyen bir soyutlama olarak tanımladı ve bu tanımları bildirimlerinde duyurdu. Coburn tarafından "vortograf" olarak adlandırılan teknik, "vortoskop" denilen, aynalarla kaplı üçgen bir düzeneğin içinde yansıtılan kristallerin oluşturduğu soyut fotoğraflardan ibarettir.

Dijital fotoğrafçılıkla beraber fotoğraf üzerinde gerçekleştirilen müdahaleler daha da kolaylaştırılmış böylece geleneksel fotoğrafçılıkta kullanılan materyaller yerini çeşitli dijital uygulamalara bırakmıştır (Tire, 2018: 73-74). Photoshop, Corel, Paint, dijital illüstrasyon, fotomontaj, fotokolaj, fotoğraf manipülasyonu gibi uygulamalarla sanatçılar dijital ortama aktardıkları fotoğraflar üzerinde çeşitli müdahalelerde bulunabilmektedir. Bu programlar aracılığıyla dijital çizim, dijital boyama, kolaj, manipülasyon, illüstrasyon gibi teknikler kullanılabilir. Aynı fotoğraf üzerinde farklı müdahaleler gerçekleştirilebilir ve her seferinde farklı bir sonuç elde edilebilir. Bu uygulamalar sanatçılara duygu ve düşüncelerini daha kolay aktarabilecekleri sanatsal ve özgün bir ortam sunmaktadır.

3. SANAT VE TEKNOLOJİ

Tarih boyunca sanatın evrimi, teknolojiyle yakın bir etkileşim içinde olmuştur; sanat, teknolojik gelişmeleri kendi yaratıcı enerjisiyle biçimlendirirken, teknoloji de sanatın sınırlarını genişletmiştir. Sanat, katı kuralların ötesinde, yenilikçi fikirlerin doğduğu ve teknik sınırları aşan bir arayış alanı olarak ortaya çıkar. Modern çağda, teknoloji kendine has dil yapıları geliştirmiş ve sanatçılar bu yapıları, eserlerinde uygulayabilecekleri, yeni ve orijinal biçimler ile yaklaşımlara evirtmiştir. Sanatın bu sürekli dönüşümü, esasen, hem teknik beceriyi hem de yaratıcı vizyonu bünyesinde barındıran bir sürecin ürünüdür (Yücel, 2010: 26-27).

Teknoloji ve sanat arasındaki simbiyotik bir bağ kurar, bu iki disiplin her birinin diğerini besleyip büyüttüğü bir etkileşimi temsil eder. Sanat, teknolojik araçlarla yeni ifade yollarını keşfederken, teknoloji de sanatsal inovasyonlardan esinlenerek insan tecrübesini geliştirir. Dijital sanat ve estetik tasarımlar teknolojik ürünleri daha albenili kılarken, teknoloji de sanatın erişimini ve etkileşimini genişletir. Bu karşılıklı etki, her iki alanda da yenilikçiliği teşvik eder (Wands, 2006: 26).

1980'lerde kişisel bilgisayarların yükselişi, dijital sanatın doğuşuna ve gelişimine büyük katkı sağladı. Bu dönemde, bilgisayar teknolojilerinin sanata entegrasyonu, sanatçılar Microsoft Paint gibi kolay erişilebilir grafik editörleri aracılığıyla yeni bir sanat formu yaratma imkânı buldular. Bu programlar, onlara sanal tuval üzerinde çizim yapma ve tasarımlarını dijital ortamda şekillendirme özgürlüğü verdi. Ayrıca, bu sanat eserlerini dijitalden fiziksel ortama taşıyarak baskı yapabilmek yeteneği de sanatçılara dijital çalışmalarını çok daha geniş bir izleyici kitlesi ile paylaşma imkânı tanıdı. Böylece, sanatın sınırları genişlerken, sanatçıların ifade biçimleri de teknolojiyle birlikte evrimleşti. Sanatın, bilimin ve teknolojinin etkileşimi, insan yaratıcılığının karmaşık bir dansı gibidir. İnsanoğlunun yaratıcı zekâsının ürünü olan bu üç alan, sürekli bir evrim ve yenilik içinde birbirini besleyerek gelişir. Her biri, toplumun algılarını ve yaşam biçimini dönüştürme gücüne sahip olan bu dinamik süreçler, toplumsal yapıları şekillendirirken yeni teknolojik estetik anlayışları da doğurur (Altunay, 2004: 191). İnsan merakının ve keşfetme arzusunun birer yansıması olan sanat, bilim ve teknoloji, birbirleriyle örülü bir ağda ilerleyerek, toplumun dönüşümüne katkıda bulunan yenilikçi ve estetik ifadeler sunar (Avcı Tuğal, 2018: 41).

Sanatçılar, her zaman kendi zamanlarının imkanlarını ve mevcut teknolojiyi eserlerine dahil etmekte çevik davranmışlardır. Teknolojik ilerlemeler, onlara keşfetme ve ifade etme yolları sunarken, çağımızın “ekranlar çağı”nda yaşayan sanatçılar, dijital ortamlarda yaratıcılıklarını sergileme fırsatı bulmuşlardır. Bu yeni çağda, bilgi akışının dijital kodlara dönüşmesi ve insanların sanal alemde giderek daha fazla zaman geçirmesi, sanatçılara eserlerini bu yeni ve dinamik ortama uyarlayarak izleyicilerine farklı deneyimler sunma olanağını vermiştir. Sanatın dijital boyuta evrilmesi, bu hızla değişen üretim yöntemlerinin yanı sıra, teknoloji ile sanat arasındaki derin ve sürekli etkileşimin bir göstergesidir (Avcı Tuğal, 2018: 67).

Sanatçılar eserlerini yaratırken daima çevrelerinden esinlenmiş ve çeşitli nesnelere sanatsal malzeme olarak benimsemişlerdir. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, bu yaratıcı ruhlar için modern ifade araçları doğmuş ve sanatın sınırları genişlemiştir (Altunay, 2004: 74). Altunay’a göre sanat temelinde yaratıcılık gerektiren ve estetik unsurlar içinde gerçekleştirilen bir uğraş olsa da iletişim etkisini de barındırmaktadır. Sanatçı izleyici ile iletişimini yarattığı eserler aracılığıyla gerçekleştirmektedir.

Teknolojinin sanatçılara sunduğu yeni ifade araçlarının örnekleri oldukça çeşitlidir:

David Hockney gibi sanatçılar, iPad gibi tabletleri kullanarak dijital resimler yaratmış ve bu alanda öncülük etmiştir. Grafik tabletler ve bilgisayar programları (Adobe Photoshop, Corel Painter gibi), sanatçıların kâğıt ve tuval olmadan sanat eserleri yaratmalarına olanak tanır. Marina Abramović gibi, sanal gerçeklik ortamında sanatını sergileyerek izleyicilere yenilikçi bir deneyim sunmuşlardır.

Refik Anadol gibi sanatçılar, veri setlerini görselleştirmek için yapay zeka kullanmış ve bu süreçte benzersiz eserler ortaya koymuştur. Koreograf Wayne McGregor, dansçıların hareketlerini dijital ortama aktarmak için bu teknolojiyi kullanarak yeni koreografiler yaratmıştır.

Dijital teknolojilerin iletişimi kolaylaştırıcı doğası, sanatçıların bu araçlara yönelmelerini cazip kılmış ve klasik sanat üretim yöntemlerinde köklü dönüşümlere yol açmıştır. Sanat mesajlarını dijital araçlarla aktarmanın maliyet etkinliği ve erişilebilirliği, bu yöntemlerin popülaritesini artırmış ve sanatçılara daha geniş bir kitleye ulaşma şansı vermiştir (Altunay, 2004: 76).

Sanat, hisler ve fikirlerin maddi bir form kazanmasında önemli bir rol oynar, ve bu çaba sanal gerçeklik (VR) dünyasında da kendine yer bulur. VR’da sanatçılar, var olmayan mekânları sıfırdan yaratırken, bu dijital alanlar içerisinde izleyicilere yerçekimi ve hacim kavramlarından bağımsız bir deneyim sunar.

Kullanılan VR ekipmanları aracılığıyla, bu sanal uzaylarda gezinirken, kullanıcılar etraflarını çevreleyen dijital objelerle etkileşimde bulduklarını hisseder ve bu sayede sanatın vermek istediği mesajları bambaşka bir boyutta deneyimlerler (Bayram, 2012: 7).

Sanal dünyaların, gerçeklik algımızı yeniden şekillendirdiği modern çağda, bu mekânlar günlük yaşantımızın yanı sıra sanat üretiminde de bir merkez haline gelmiştir. Sanal gerçeklik, sadece eğlence ve oyun sektörlerini değil, aynı zamanda sanatçıların eserlerini yaratma ve sergileme biçimlerini de dönüştürmüş, onlara fiziksel sınırların ötesinde bir yaratıcılık alanı sunmuştur. Bu sayede, sanatsal ifade ve deneyim, dijital platformlarda yeni bir boyut kazanmıştır (Sağlamtimur, 2010: 215). Sanal gerçeklik, sanatçıların eserlerini yaratıp sunmaları için yenilikçi bir alan olarak öne çıkar. Bu teknoloji, fiziksel mekanların ötesine geçerek, sanat eserlerinin hem gerçek hem de sanal galeri ve müzelerde sergilenmesine olanak tanır. Sanal gerçeklikte yaratılan sanat, dijital ortamda kalabilir ya da fiziksel bir kopya olarak dışa vurulabilir. Bu, evrensel erişim kolaylığı sağlayarak sanatın ulaşılabilirliğini artırır ve çekiciliğine yeni bir boyut ekler. Dönemin teknolojik olanaklarından yararlanan sanat, böylelikle sürekli bir evrim içindedir ve çağdaş sanatçılar, eserlerini geniş bir kitleye sunmak için teknolojinin sağladığı araçlardan faydalanır. Bu süreç, sanatın anlam ve değerini daha da geniş bir izleyici kitlesiyle buluşturma potansiyeline sahiptir (Aydoğan ve Kaplanoğlu, 2020: 86).

Bilgisayar ve internetin ilerlemesiyle, "sanal dünya" günlük hayatımıza entegre olmuş ve gerçekliğimizin bir uzantısı haline gelmiştir. Bu dijital boyut, kişisel ve toplumsal yaşamımızda kendine yer bulurken, bizlere alternatif gerçeklikler inşa etme ve deneyimleme şansı sunmuştur (Aydoğan ve Kaplanoğlu, 2020: 84).

4. DİJİTAL SANAT

Teknoloji ile sanatın kesiştiği bir yaratım alanı olarak dijital sanat, sanatçıların bilgisayar, internet ve dijital araçlarla eserler oluşturmasına olanak tanır. Bu alandaki çalışmalar; "yeni medya sanatı", "virtual art" ve "bilgisayar sanatı" gibi farklı adlandırmalar altında incelenir ve değerlendirilir. Çok disiplinli bir doğaya sahip olan dijital sanat, interaktif kurulumlardan sanal gerçeklik uygulamalarına kadar geniş bir spektrumda yer alır. Teknolojik ilerlemelerle paralel bir evrim gösteren bu sanat formu, sanatçılara yenilikçi ifade yöntemleri sunarken, eserlerin sergilenmesi ve dağıtılması konusunda geleneksel sınırları aşar. Akademik açıdan dijital sanat, sanatın tanımını genişleten ve gelecekteki pratikler için yeni perspektifler açan bir alandır (Yücel, 2010: 27). Dijital sanat, sürekli değişen ve gelişen teknolojik araçlarla iç içe geçmiş, yenilikçi sanat üretim yöntemlerinin bir ürünü olarak ortaya çıkar. Bu sanat dalının tanımı, kullandığı araçların çeşitliliği ve bu araçların yaratıcı süreçteki uygulamalarının geniş yelpazesi nedeniyle karmaşıktır. Günümüzde, sanatçılar dijital teknolojileri kullanarak geleneksel sanat anlayışının ötesine geçen eserler yaratırlar ve bu süreçte sanat ile teknolojinin giderek iç içe geçtiği yeni sanat biçimleri ve ifade formları evrimleşir. Dijital sanatçılar, kendi kimliklerini ve ürettikleri işleri tanımlarken, 'Görsel Sanatçı' veya 'Yaratıcı Teknolojist' gibi farklı sıfatları benimseyebilirler.

Dijital Sanat ve Baskı Sözlüğü'nde belirtildiği üzere, dijital sanat; bilgisayar programları, dijital görüntü işleme veya diğer dijital teknolojilerin kullanımı ile oluşturulan sanat olarak tanımlanabilir. Bu alandaki eserler, teknolojinin sanatsal uygulamaya entegrasyonunun somut örnekleridir ve sanatın teknolojiyle olan etkileşiminin bir yansıması olarak değerlendirilir (Johnson ve Shaw'dan akataran: Sağlamtimur, 2010: 217). Çizgen, dijital sanatın temelini oluşturan, dijital kodların, görsel tasarım yazılımları aracılığıyla görselleştirilmesi sürecini tanımlar. Bu sayısal dil, sanatçıların dijital ortamda görsel ifadeler yaratmalarını sağlar ve bu da eserlerin sanatsal içerik ve estetik olarak gelişmesine olanak tanır. Dijital sanat, 1990'larda sanat dünyasında kendine sağlam bir yer edinmeye başladığından bu yana, sanatın nasıl üretildiği, sergilendiği ve deneyimlendiği konularında dönüştürücü bir rol oynamıştır. Bu yeni araçlar, sanatçılara geleneksel tekniklerin ötesine geçen, yenilikçi ve deneysel eserler oluşturma fırsatı verirken, sanat pratiklerini teknolojik ilerlemenin izlediği yola göre şekillendirmektedir (Yücel, 2010: 27).

21. yüzyılın getirdiği teknolojik atılımlar, bilim, sanat ve ticaret gibi alanlarda devrim niteliğinde gelişmelere yol açmıştır. Bu ilerlemeler, özellikle sanat dünyasını yeniden şekillendirerek, dijital sanat formlarının ortaya çıkmasını ve gelişimini tetiklemiştir. Günümüzde sanatın sınırları, teknolojinin sunduğu imkanlarla sürekli genişlemekte ve yeniden tanımlanmaktadır (Avcı Tuğal, 2018: 34). Dijital sanat, teknolojiye sadece bir araç olarak değil, aynı zamanda bir ifade alanı ve iletişim kanalı olarak dayanmaktadır. Günümüzde teknoloji, hayatın her köşesine nüfuz ederken, sanatçılar için de yaratıcılıklarını sergileyebilecekleri, eserlerini şekillendirebilecekleri bir platforma dönüşmüştür. Bu bağlamda, teknoloji sanatın sadece üretiminde değil, aynı zamanda sunum ve etkileşiminde de merkezi bir rol oynamaktadır (Sağlamtimur, 2010: 214). Dijital teknolojiler, sanatın çok yönlü yüzünü daha da

zenginleştirmiş ve çeşitli disiplinlerin kesiştiği yenilikçi eserlerin yaratılmasına olanak tanımıştır. Kübizmden Fütürizme, heykelden kinetik sanata, performanstan video ve elektronik sanata kadar uzanan geniş bir yelpazede, bilgisayar ve dijital medya aracılığıyla oluşturulan eserler, zamanımızın ruhunu yansıtan sanat formları olarak öne çıkmaktadır. Bu yeni medya ve teknikler, sanatın sınırlarını genişleterek, geleneksel ile modern arasında köprüler kurar ve zamanın ötesindeki ifade imkanlarını sanatçılara sunar (Avcı Tuğal, 2018: 34).

Dijital sanat, klasik sanat yöntemlerinden miras aldığı bazı temeller üzerine teknolojik ilerlemelerin katkısıyla sürekli bir evrim içindedir. Bilgisayar teknolojilerinin hızla yenilenmesi, sanat dünyasına da sıçramakta ve sanat eserlerinin sınırlarını yeniden çizmektedir. Her yeni yazılım ve donanım güncellemesiyle, dijital sanatın sınırları genişlerken, eserlerin son halini net bir şekilde tanımlamak giderek daha da meydan okuyucu bir hal alıyor. Bu, sanatın akışkan doğasını ve teknolojiyle iç içe geçmiş dinamik yapısını gözler önüne seriyor (Yücel, 2010: 30).

Dijital sanatın sınıflandırılması, yaratıcı sürecin hangi aşamalarında dijital araç ve teknolojilerin devreye girdiğiyle yakından ilgilidir. Sanat eserinin oluşumundan sergilenmesine kadar geçen evrede, bilgisayarlar ve dijital teknolojiler ister aracı isterse medya olarak işlev görüyor. Zamanla, bu etkileşim yeni sanat formlarının doğmasını ve var olan tanımların yeniden şekillendirilmesini gerektirebilir.

Dijital sanat, özünde, sayıların dijital ortamda saklandığı bir bilgi yığına dönüşebilir. Bu bilgi yığını, sanatçının niyeti ve yaratıcılığına bağlı olarak fiziksel bir form alabilir ya da dijital kalmayı sürdürebilir. Mesela, üç boyutlu bir modelleme programı kullanarak yaratılan bir eser, hareketli bir animasyona dönüşebilir veya bir heykelin dijital temsili olarak fiziksel bir objeye dönüşebilir. Bu eserler, internet üzerinde bir sanat eseri olarak da hayat bulabilir, öyle ki bir web sitesi üzerinden birleştirilerek sanal bir sergi parçası haline gelebilir. Bu çok yönlülük, dijital sanatın esnek doğasını ve onun somutlaşma biçimlerinin sanatçının yaratıcı kararlarına ne kadar bağlı olduğunu göstermektedir (Wands, 2006: 14). Dijital sanatın evreni, kendi içinde dinamik ve sürekli bir dönüşüm halindedir; sanat eserlerinin veri olarak var oluşları, sanatçıların yaratıcılık süreçlerinde nasıl bir form alacaklarına dair sonsuz olanaklar sunar. Sanatçılar, bu sayısal verileri, gerekirse geleneksel sanat eseri formatlarına dönüştürebilir veya dijitalin kendine has imkanlarını koruyarak yenilikçi yollarla ifade edebilirler. Dijital teknolojinin sunduğu geniş yelpazeyi kullanarak, sanatçılar anlatılarını zenginleştirmekte ve üretim tekniklerini genişletmektedirler; bu süreçte, sanatsal ifade biçimleri teknolojinin hızla değişen doğasına uyum sağlayarak yeni formlar kazanmaktadır. Bu esneklik, dijital sanatın hem esnek hem de çok katmanlı yapısını ön plana çıkarırken, eserlerin sergilenme biçiminden tutun da izleyici ile etkileşimine kadar birçok boyutu yeniden tanımlamaktadır (Yücel, 2010: 30).

Christiane Paul gibi düşünürlerin gözlemlerine göre, Dijital sanat, teknolojinin hem bir alet olarak hem de bir ifade alanı olarak kullanılmasının ötesine geçmiş durumda. Bu iki kullanım şekli, her ne kadar bazı temel özellikleri paylaşıyor olsa da, kendilerini estetik ve yaratıcı ifadede farklı şekillerde gösterirler. Paul'un vurguladığı üzere, dijital teknolojilerle üretilen sanat eserlerinde, araçsal ve ortamsal kullanımlar arasındaki sınırların belirgin olmaktan çok, bu iki boyutun birleşerek yeni bir hibrit form oluşturduğu düşünülmelidir. Böylece dijital sanatın çok yönlülüğü, bu iki perspektifin bir arada var olabilen ve birbirlerine dönüşebilen özelliklerinin altını çizer ve sanatçıların dijital teknolojileri nasıl kullanacakları konusunda daha esnek bir yaklaşım sunar. Bu hibrit yapı, teknoloji ile sanatın birleşimiyle, izleyiciye hem teknolojik hem de estetik bir deneyim vaat eden eserler ortaya koyar (Paul'den aktaran, Sağlamtimur, 2010: 220- 221).

5. SANAT ÜRETİMİNDE DİJİTAL TEKNOLOJİLERİN ROLÜ

Sanatın oluşturulma evresinde teknoloji, sanatçılar için çağdaş bir yardımcı rolünde karşımıza çıkar. Bilgisayarlar, sanat eserlerinin biçimlenmesi aşamasında kimi zaman bir çeşit sanatçı asistanı gibi hizmet verirler. Bu durumda, eserin bazı bölümleri bilgisayarın analitik ve yaratıcılık becerilerine teslim edilmiş olur. Burada, teknoloji geleneksel sanat aletlerinin yenilikçi bir dengi olup, sanatçının yaratıcı niyetini ve görüşünü hayata geçirmede önemli bir role sahip olur; eserin meydana gelişinde merkezi bir öneme bürünür (Gülsoy, 2020: 224). Sanatçılar, eserlerini hayata geçirirken artık dijital araçların geniş paletinden yararlanıyorlar; bunlar arasında görsel düzenleme programları, web tasarım araçları, kodlama dilleri, ses ve video düzenleme yazılımları ve çeşitli efekt teknikleri yer alıyor. Böylece, eserlerin yaratılma süreci bütünüyle ya da kısmen bu dijital imkânlarla örülüyor. Diğer taraftan, teknolojinin getirdiği bu yeni araçlar, eserin sadece yaratılmasında değil, aynı zamanda sunulmasında ve sergilenmesinde de öncü bir rol oynuyor. Dijital sanat eserleri, interaktif platformlar ve sanal galeriler üzerinde yaşam buluyor, sanatseverlerin deneyimine farklı bir boyut kazandırıyor.

20. yüzyılın son çeyreğinde dijitalleşmenin hız kazanması ve 21. yüzyılın başlangıcında teknolojik araçların giderek daha işlevsel hale gelmesiyle birlikte, sanat ve tasarım dünyası bu yenilikçi dönüşümün ivmesini koruyarak, teknolojinin sunduğu olanakları tüm alanlarda yoğun bir şekilde kullanmaya başlamıştır. Bu gelişmeler, sanatın sınırlarını zorlamakta ve sanatın yeni yüzlerini ortaya çıkarmaktadır (Avcı Tuğal, 2018: 117). Çağdaş sanat sahnesinde, sanatçıların ifade paleti genişledikçe, disiplinler arası projelerde dijital araçların kullanımı giderek artmıştır. Bu çok yönlü yaratıcı süreçlerde, sanatçılar yazılımdan yapay zekâya, sanal gerçeklikten hareket yakalama teknolojilerine kadar çeşitli dijital teknolojileri hem eserlerinin üretiminde hem de sunumunda kullanarak yeni sanat biçimleri oluşturuyorlar. Bu tür bir entegrasyon, sanatın geleneksel sınırlarını aşarak bilim, mühendislik, tasarım ve hatta biyoloji gibi farklı alanlarla diyalog halinde yenilikçi eserlerin doğmasına zemin hazırlıyor. Böylece sanatçılar, dijital teknolojileri yalnızca bir araç olarak değil, aynı zamanda eserlerinin içeriğini şekillendiren ve izleyiciyle etkileşimini güçlendiren bir ortam olarak benimsiyorlar (Avcı Tuğal, 2018: 116).

6. DİJİTAL RESİM

Resmin evrimi, insanlık tarihiyle iç içe geçmiş bir sanat serüvenini anlatır. Eski çağlardan bugüne, resim sanatı daima o dönemin dokusunu, kullanılan malzemeleri ve yöntemleri yansıtmıştır. Resmin bu tarihsel yolculuğu, günümüzde dijital teknolojilerin getirdiği yeni bir dönüm noktasına ulaşmıştır: dijital resim. Bilgisayar grafiklerinden tabletlerin hassas dokunmatik ekranlarına, akıllı telefonların kompakt kameralarından sanal gerçeklik kalemlerine kadar birçok dijital araç, sanatçıların parmak uçlarından sanal tuvallere renklerin akmasını sağlamaktadır. Bu modern çağın resimleri, piksellerin ve dijital fırçaların dansıyla var olur ve hem yaratma sürecinde hem de sanatın deneyimlenme biçiminde devrim yaratır.

Teknolojinin sunduğu geniş yelpazede, sanatın dijital boyutu, sayısız yazılım ve uygulama aracılığıyla keşfedilmektedir. MacPaint'ten Adobe Illustrator'e, Photoshop'a kadar bu araçlar, dijital ortamın sanatçılara sunduğu sınırsız imkânlarla doludur. Klasik sanatın fiziksel malzemeleri artık dijital dünyanın sanal çantasında yer alıyor; her türden kalem, kâğıt ve fırça, piksel piksel canlanıyor. Sanatçılar bu çeşitliliği kullanarak, ekranlar üzerinde kurşun kalemle çizimden yağlıboya tablolarına kadar her türlü etkiyi yaratabiliyor, renklerin ve dokuların dijital harmanıya göz alıcı eserler ortaya koyuyorlar. Bu dijital sanat aletleri, yalnızca bir fırça darbesiyle veya bir tuş vuruşuyla hayallerin gerçeküstü tuvallere dönüşmesini mümkün kılıyor (Tire, 2018: 90). Dijital çağda resim yapma sanatı, sanatçının yaratıcılığına ve teknolojiye erişimine bağlı olarak çok yönlü bir boyut kazanmıştır. Günümüz sanatçıları, eserlerini sadece dijital ekranlarla sınırlı tutmak yerine, bunları fiziksel dünya ile entegre etme seçeneğine de sahiptirler. Eserlerini dijital olarak tasarlayan sanatçılar, bu eserleri ahşap, metal, tuval ve kâğıt gibi çeşitli materyallere baskı yoluyla aktarabilir ve böylece eserlerini çeşitli formatlarda çoğaltabilirler. Bu, sanatsal ifadenin geleneksel malzemelerle sınırlı kalmayıp, modern teknolojilerle genişleyebileceği anlamına gelir.

Dijital resmin doğası, geleneksel resim anlayışından bir ayrılık gösterir. Avcı'nın perspektifine göre, dijital resim, iz bırakmanın ötesinde, sayısal verilerin ve algoritmaların birleşiminden doğan bir görsel ifadedir. Bu görseller, bir programın yönergeleri doğrultusunda oluşturulan ve yaratılış süreci içinde kendini yeniden yaratabilen dinamik yapılar olarak ele alınır. Eserler artık, önceden belirlenmiş bir gerçeklikten ziyade, sürekli bir dönüşüm ve yaratım potansiyeli içinde var olur. Bu perspektif, sanat eserinin oluşum sürecinin, sanatçının elindeki fırça darbelerinden çok, yazılımın kodlarına ve dijital araçların imkanlarına bağlı olduğu yeni bir sanatsal paradigma yaratır (Tire, 2018: 113).

7. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE DİJİTAL SANATIN TARİHÇESİ

Dünya çapında dijital sanatın kökleri, 20. yüzyılın ortalarına, 1960'lı yılların yenilikçi atmosferine kadar uzanır. Bu dönemde, dijital sanat, "sayısal sanat" ya da "bilgisayar sanatı" gibi isimlerle anılmakta, teknoloji ile sanatsal ifadenin yeni bir sınırlarının keşfedilmesi söz konusuydu. Ben Loposky'nin 1950'lerde elektronik aletlerle yaptığı denemeler, bu yeni sanat dalının öncülleri arasında yer alır. Loposky, o dönemde henüz emekleme aşamasında olan dijital teknolojileri kullanarak, ışığın yardımıyla oluşturduğu görsel yapıtlarla dijital sanatın temellerini atmıştır.

Türkiye'de dijital sanatın serüvenine gelince, bu yenilikçi akımın etkileri 1960'lı yıllardan sonra hissedilmeye başlanmıştır. Türkiye sanat ortamı, global trendlerle paralel bir gelişim göstererek, bilgisayar ve sayısal teknolojilerin sanatsal potansiyellerini keşfetmeye açık hale gelmiştir. Türkiye'deki dijital sanatçılar, dünya sahnesindeki meslektaşları gibi, teknolojiyi hem yaratım süreçlerinde hem de eserlerin sunumu açısından kullanmaya başlamışlardır. Bu yeni sanat formu, zaman içinde kendine has bir dil ve estetik anlayış geliştirerek Türkiye'de sanatın farklı alanlarında kendini göstermeye devam etmiştir (Türker, 2011: 145).

Bilgisayar destekli ilk resimsel ifadeler, Michael A. Noll'un öncülüğünde ortaya çıkmıştır. 1960'lı yılların teknoloji ile iç içe geçen sanat dünyasında, Noll, bilgisayarın hesaplama gücünü kullanarak görsel sanatın yeni bir boyutunu keşfetmiştir. Onun bu öncü çalışmaları, algoritma temelli sanatın ilk örneklerinden sayılır ve bu yenilikçi yaklaşım, daha sonraki yıllarda bilgisayar grafiklerinin ve dijital sanatın evriminde temel bir referans noktası olarak kabul edilir. Noll'un çalışmaları, bilgisayar teknolojisinin yaratıcılığın bir uzantısı olarak kullanma fikrini popüler hale getirerek, bilgisayarların sadece hesaplamalı işlemler için değil, aynı zamanda estetik ve sanatsal üretimler için de kullanılabileceğini dünyaya göstermiştir (Kırışaçoğlu, 2017: 11). Nam June Paik ve Wolf Vostell, video sanatının öncü isimleri olarak kabul edilir. Onlar, hareketli görüntüleri kullanarak sanatın sınırlarını genişletmişler ve bu yeni formatta duygusal ifade ve görsel anlatımlar sunmuşlardır. Onların bu yenilikçi çalışmaları, video teknolojisinin sanat dünyasında etkin bir araç olarak ortaya çıkmasını sağlamış ve böylelikle dijital medyanın sanatın bir parçası haline gelmesine zemin hazırlamıştır. İlk video sanat eserleri, medya ve teknoloji kullanılarak oluşturulan interaktif ve dinamik sanat eserlerinin ataları sayılır ve bu, dijital sanatın evriminin, bilimin ve teknolojinin gelişimiyle iç içe geçmiş olduğunun bir göstergesidir. Bu, zamanla dijital teknolojinin sanat içinde bir araç değil, aynı zamanda bir ifade şekli olarak yerini almasına ve sanatın teknolojiyle simbiyotik bir ilişki içerisinde gelişmesine olanak tanımıştır (Sağlamtimur, 2010: 218). Türkiye'de dijital sanatın seyri, küresel tarihinin gölgesinde gelişmiştir. 1960'ların dünya sahnesinde dijital sanatın ilk örnekleri sergilenirken, Türkiye'de bu alanda bir hareketlenme 1990'ların sonlarına kadar rastlanmamıştır. Ekmel Ertan gibi alanında uzman isimlerin gözlemlerine göre, Türkiye bu yeni sanat formunda öncü bir pozisyona erişmekten uzak kalmış, dijital sanat pratiği global arenada hız kazanırken Türkiye'de ancak birkaç on yıllık bir gecikmeyle ivme kazanabilmiştir. Bu dönemde Türkiye'de dijital sanatın ortaya çıkışı ve gelişimi, dünya çapındaki benzer hareketlerin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. 2000'ler itibarıyla Türk sanatçıları dijital sanat alanında daha fazla görünür hale gelmeye başlamış ve bu dönem, Türkiye'deki dijital sanatın kendi sesini bulduğu, kendine özgü ifade biçimlerini geliştirmeye başladığı bir zaman dilimi olarak kayıtlara geçmiştir. Bu gelişim, Türkiye'de teknoloji ve sanatın kesişim noktasında kendine has bir ekolün yavaş yavaş ortaya çıktığını göstermektedir (Ertan, 2015).

8. TÜRKİYE'DE DİJİTAL SANAT UYGULAMALARI

Yeni medya sanatının Türkiye'deki yükselişi, 2000'lerin başlarında teknolojiye meraklı, yenilikçi bir neslin eserlerine sahne olmuştur. Dünya genelinde 1960'lı yılların sonlarında baş gösteren ve teknolojinin sınırlarını zorlayan avant-garde hareketler, Türkiye'de 20 ila 30 yıl sonra yankı bulmuştur. Türk sanatçıları, 2000'lerde bilgisayar teknolojilerinin sağladığı olanaklardan yararlanarak yeni medya sanatını benimsemiş ve kendi sanatsal ifadelerini bu sayede geliştirmeye başlamışlardır. Türkiye'de bu dönem, dijital teknolojileri keşfetme ve bunları sanatsal bir dille bütünleştirme sürecinin başlangıcı olarak kabul edilebilir, böylece ulusal sanat sahnesi yeni bir dönüşüm yaşamış ve dijital sanat eserleri ilk defa geniş bir kitle tarafından tanınmış ve takdir edilmiştir (Ertan, 2015: 2).

Türkiye'de dijital sanatın kök salmasının yavaşlamasına neden olan etkenler, Ertan'ın 2015 yılında kaleme aldığı makalesine göre, sanal dünyaya ve dijital imkânlarla olan ilginin nispeten düşük oluşu ve internet teknolojilerinin ülkeye diğer bölgelere kıyasla geç ulaşması olarak gösterilebilir.

Ancak, 1990'lardan önce, Türkiye'de Teoman Madra, İlhan Mimaroglu, Bülent Arel ve Nil Yalter gibi öncü ruhlu bireyler, mevcut bilgisayar teknolojilerini fotoğraf, video, multimedya ve performans sanatı gibi çeşitli disiplinlerle bütünleştirerek dijital sanatın temellerini atmışlardır. Bu öncüler, teknolojiyi sanatın hizmetine sunarak Türkiye'de bu alandaki ilk adımları attıkları gibi, onun genişleyip popülerleşmesine de öncülük etmişlerdir. Onların bu öncü çalışmaları, sanat ve teknoloji arasındaki etkileşimi güçlendiren, gelecekteki dijital sanat çalışmalarına ilham veren bir temel oluşturmuştur (Ertan, 2015: 1).

Türkiye'de dijital sanatın öncü isimlerinden Teoman Madra, sanatın teknolojiyle iç içe geçen yönlerini erkenden keşfeden bir vizyon sahibi olarak ön plana çıkar. Madra'nın 1964 yılına dayanan görsel sanat eseri, video, ses sanatı ve multimedya gibi disiplinleri bir araya getirerek, döneminin ötesinde bir perspektif sunar. Bu çalışması, o dönem için yenilikçi bir sentez oluşturmuş ve bilgisayar destekli sanatın Türkiye'deki yüzünü şekillendirmeye başlamıştır. Madra'nın bu eseri, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sanatsal potansiyelini ortaya koyma konusunda sınır tanımayan bir deneysellik örneği olarak kabul edilir ve dijital sanatın ülke sınırları içerisindeki evrimini tetikleyen kıvılcımlardan biri olmuştur.

Sonuç olarak, dijital sanatın teknolojiyle iç içe geçen yolculuğu, sanatsal ifade biçimlerinin yeniden tanımlanmasına zemin hazırlamaktadır. Türkiye'de 1990'lardan itibaren yavaş yavaş ivme kazanan bu alanda, sanatçıları yaratıcılık sınırlarını zorlayarak dijital araçların sunduğu imkânları keşfetmişler ve yeni

bir sanatsal dil geliştirmişlerdir. Çok yönlü medya araçlarını kullanarak oluşturulan eserler, bireysel ve kolektif hafızayla teknolojinin harmanlandığı bir alan yaratmakta, izleyicilerin etkileşimine yeni boyutlar eklemektedir. Dijital sanatın gelişimi, sadece sanatın teknik yönlerini değil, aynı zamanda teorik ve kavramsal çerçevesini de derinleştirmektedir. Bu evrimsel süreç, Türkiye'deki sanatçılar için yeni ifade olanakları sunarken, küresel sanat sahnesinde de dinamik bir konumlanma fırsatı vermektedir. Makale boyunca incelediğimiz gibi, dijital sanat, çağdaş sanatın ve teknolojinin birleştiği bir noktada durarak, geçmişin izlerini taşıyan ve geleceğin izdüşümlerini barındıran özgün bir alan olarak kendini göstermektedir. Bu sanat formu, sanat ve teknoloji arasındaki sınırı ortadan kaldırmakla kalmayıp, bilgi ve estetik arasında yeni bir diyalog kurarak sanatın sınırlarını genişletmeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Altunay, A. (2004). *Mekanik sanattan elektronik sanata geçiş ve video sanatı*. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Avcı Tuğal, S. (2018). 21. yüzyıl çağdaş sanat önermesi olarak Peter Greenaway'ın last supper dijital video enstalasyonu. *Art-Sanat*, 9, 415-426.
- Aydoğan, D. ve Kaplanoğlu, L. (2020). Toplum, sanat ve sanal gerçeklik. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 4(3), 79-88.
- Bayram, E. C. (2012). *Sanal gerçeklik ortamında üç boyutlu plastik arayışlar*. [Yüksek Lisans Tezi], Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bektaş, D. (1992). *Çağdaş grafik tasarımın gelişimi*. Yapı Kredi Yayınları 11.
- Ertan, E. (2015). *Dijital Sonrası Tarihçeler: 1960'lar ve 1970'lerin Medya Sanatından Kesitler*. Akbank Sanat.
- Gülsoy, S. (2020). Sanat ve Dijitalleşme. *Sanat Sosyolojisi* içinde (220-244). Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Kırışaçoğlu, Ç. (2017). *Dijital sanat uygulamalarının Türkiye'deki durumu*. [Yüksek Lisans Tezi], Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Paul, C. (2003). *Digital Art*. Thames & Hudson, 7-138.
- Sağlamtimur, Z. Ö. (2010). Dijital sanat. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 213-238.
- Tire, S. (2018). *Sanat ve dijital teknoloji ilişkisinde resim*. [Sanatta Yeterlilik Tezi], Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türker, İ. H. (2011). Tuvalden sayısala. *Anadolu Üniversitesi Sanat & Tasarım Dergisi*, 1(1), 145-167.
- Wands, B. (2006). *Dijital çağın sanatı*. (Çev. O. Akınhay). Akbank Kültür ve Sanat Dizisi 74.
- Yücel, D. (2010). *Dijital sanat pratiklerinin müzeolojik bağlamda değerlendirilmesi*. [Yüksek Lisans Tezi], Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.